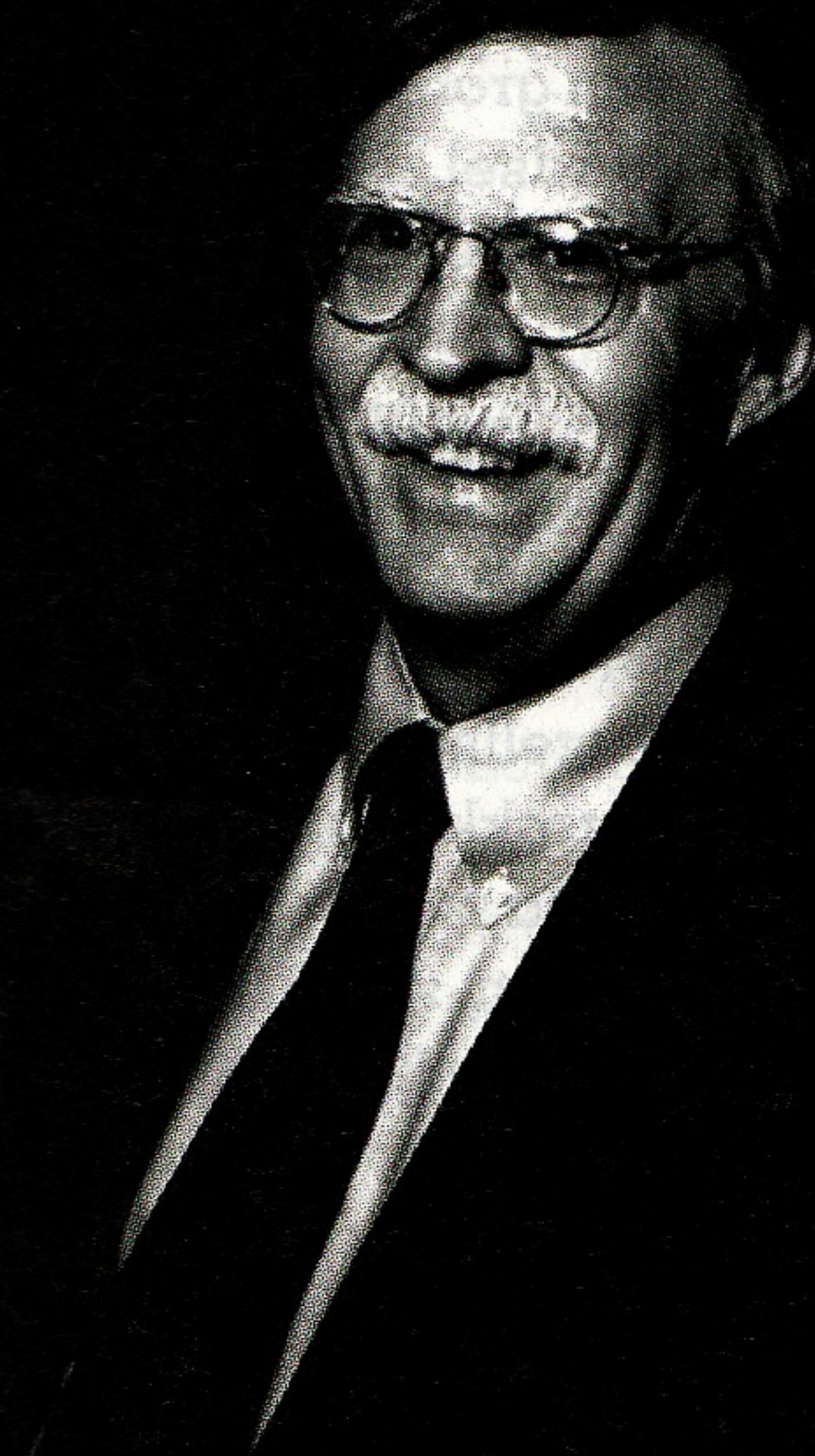

'Overgave is geen optie'

John Bolton herkent zich niet meer in het buitenlandse beleid van Amerika. Ook nu zijn ambassadeurschap bij de Verenigde Naties erop zit, toon hij zich de botte hark waar zijn vijanden voor waarschuwd. 'Ik heb de tekortkomingen van de VN in de schijnwerpers gezet.'

→ **INTERVIEW MET JOHN BOLTON**
DOOR JEROEN SCHUITEN

WASHINGTON – Wie het American Enterprise Institute (AEI) in Washington DC betreedt, beseft direct welke ideologische koers deze denktank vaart. De lobby is één grote expositie van boeken over conservatisme, marktwerking en belastingverlaging. Prominent geëtaleerd staan de patriottische stripboeken van Lynne Cheney, de vrouw van de vice-president, en het boek *Infidel* van Ayaan Hirsi Ali. Mannelijke stagiairs bevolken de wandelgangen, gehuld in identieke bandplooiBroeken, streepjesoverhemden en goed gepoetste gaatjesschoenen. Er wordt een riante kamer ingeruimd voor de onlangs afgetreden Wereldbankpresident Paul Wolfowitz, een van de architecten van de Irak-oorlog. Ook John Bolton is na zestien onstuimige maanden als Amerika's ambassadeur bij de Verenigde Naties terug: voordat Bush hem naar New York stuurde was hij al senior vice-president. Nu zal hij er werken aan een boek over zijn periode in de regering-Bush. De bloedrode kft prijkt al op zijn bureau: *Sur-render Is Not an Option: Defending America at the United Nations and Abroad*. Het komt uit in november.

De provocerende titel voedt het eendimensionale beeld van Bolton. De enorme Amerikaanse vlag in zijn werkkamer doet de rest.

Zijn visie op Amerika's buitenlandse beleid omschreef hij ooit met de krachtige oneliner 'Ik ben pro-Amerika'. Muziek in de oren van president Bush, die Bolton door de achterdeur naar de Verenigde Naties stuurde omdat er in het Congres geen meerderheid was te vinden voor zijn benoeming. De meeste senatoren in Washington meenden dat de VN een ambassadeur verdienden die geloofde in het bestaansrecht van de multinationale organisatie. Boltons fameuze uitspraak dat als het hoofdkantoor in New York 'tien verdiepingen zou verliezen het niets zou uitmaken' was niemand ontgaan.

In de maanden die volgden bestempelde het Iraanse ministerie van Buitenlandse Zaken Amerika's topdiplomaat met de karakteristieke witte walrussnor als 'ongemanierd' en 'ondiplomatiek'. Noord-Korea hield het bij 'uitschot'.

De aanhangers van John Bolton gaven de voorkeur aan 'recht door zee'. Toen hem en de president duidelijk was hoe uitzichtloos zijn herbenoeming als ambassadeur was, begon Bolton bij de AEI aan zijn boek. Maar Amerika's onderhandelaar met Noord-Korea, Chris Hill, gaf onlangs toe dat 'John Boltons lichaam het ministerie van Buitenlandse Zaken heeft verlaten', maar dat zijn hand 'nog steeds voel-

baar' is. Toch herkent Bolton naar eigen zeggen Amerika's optreden op het wereldtoneel niet meer. Laat staan dat hij het goedkeurt. 'Ik doe niet aan wortels', schamperde Bolton onlangs, verwijzend naar de lokkertjes die Amerika zijn vijanden voorhoudt in de hoop ze tot goed gedrag aan te zetten. Met lede ogen kijkt hij toe hoe Amerikaanse diplomaten afreizen naar de Syrische hoofdstad, ergert hij zich aan de miljoenen dollars en liters olie die naar Pjongjang worden verscheept en verbaast hij zich over de gesprekken met Teheran terwijl de centrifuges in de nucleaire faciliteit in Natanz draaien. Zestien maanden voor haar einde is de regering van president Bush al 'feitelijk over', concludeert Bolton gedesillusioneerd.

Wat is het grootste misverstand dat over John Bolton bestaat?

'Ik ben geen neoconservatief. De Amerikaanse definitie van een neoconservatief is een liberaal die is overmeesterd door de realiteit. Ik ben nooit een linkse Amerikaanse liberaal geweest. Wilsoniaanse aspiraties zijn mij vreemd. Amerikaanse belangen en waarden vormen mijn houvast. Ik pretendeer niet te weten wat goed is voor het hele menselijke ras. Tijdens de Koude Oorlog was ik een anticommunist en vandaag de dag ben ik een Amerikaanse realist.'

Welke rol spelen de Verenigde Staten op het wereldtoneel?

'De VS fungeren als een stabiliserende kracht in de wereld. In vele opzichten concurreert het land met al zijn allianties direct met de Verenigde Naties en andere instellingen die vrede en veiligheid in de wereld nastreven. Daarnaast vormt Amerika een revolutionaire macht. Daarmee verschilt het van Europa. Vanwege twee wereldoorlogen hecht Europa veel meer belang aan stabiliteit. Veiligheid vormt een prioriteit voor de Verenigde Staten, maar stabiliteit minder. Dit land hecht enorme waarde aan vrijheid, met dramatische economische en politieke gevolgen. Vrijhandel leidt in de woorden van Joseph Schumpeter tot creatieve vernietiging. Vrijheid heeft dezelfde vernietigende invloed op Amerikaanse politieke ideeën. Dat maakt de Verenigde Staten een revolutionaire macht in plaats van een mogendheid die alleen stabiliteit nastreeft.'

Neoconservatieven worden vaak afgeschilderd als kruisvaarders, terwijl een neoconservatief buitenlands beleid vele wereldverbeterende kenmerken heeft die Europeanen moeten aanspreken. Wat is er fout gegaan?

'Dat is voor mij onduidelijk. Voor de eerste verkiezing van Bush als president vreesde Europa dat een Republikeinse overwinning tot Amerikaans isolationisme zou leiden. Men vermoedde dat de Verenigde Staten achter een te bouwen raketschild zouden schuilen, Europa kwetsbaar achterlatend. Europeanen zagen

'Als al-Qaeda met genoeg dollars op de proppen komt, zal Pjongjang ze een atoombom verkopen'

alleen maar conservatieve Republikeinen die geen trek hadden in Kyoto en het Internationaal Gerechtshof. Dat had niets met isolationisme te maken. De Verenigde Staten waren het best gediend door zich niet aan dergelijke imperfecte multilaterale afspraken te binden. De meeste Europeanen begrepen dit niet. Het is geen conservatieve kijk op Amerika's buitenlandse beleid, maar een puur Amerikaanse kijk. Zelfs als Hillary Clinton tot president wordt verkozen, zal deze houding niet drastisch veranderen.'

De terugkerende kritiek op deze regering en op uw persoonlijke aanpak is dat Amerikaanse diplomatie steeds vaker begint en eindigt met dwang en brute kracht.

'Dat is volslagen belachelijk. Het idee dat de regering-Bush niet aan diplomatie doet is onjuist. Het argument gaat over twee strijdende visies op diplomatie. Het ene kamp, waar ik deel van uitmaak, argumenteert dat je internationale problemen in 99,44 procent van de gevallen langs diplomatieke wegen oplost. Het andere kamp ziet diplomatie in honderd procent van de gevallen als de weg naar een oplossing voor een conflict. Voor dit kamp is diplomatie een doel op zichzelf, in plaats van een instrument.'

Uw critici zeggen: John Bolton schiet meestal eerst en stelt dan vragen.

'Nogmaals, dat is krankzinnig. We hebben het over een zeer beperkt aantal gevallen. Soms weet Europa ons te overtuigen, maar vaak niet. Neem Iran als voorbeeld. Al vier jaar lang praten Europese diplomaten met Teheran over het stilleggen van Irans uraniumverrijking. Op enkele uitzonderingen na heeft Iran steeds tegen Europa gezegd dat het kan ophoepelen. Zelfs nu nog probeert Javier Solana een Iraniër te vinden met wie hij kan onderhandelen. Dan is diplomatie een doel en niet een werktuig.'

Het Witte Huis lijkt 'boltonism' verruimd te hebben voor een meer rationele 'realpolitik' op het diplomatieke front.

'Dat klopt. Minister van Buitenlandse Zaken Condoleezza Rice lijkt de Europese aanpak te omarmen.'

Na zoveel jaren, waarom?

'Ik heb werkelijk totaal geen idee.'

En waar staat president Bush?

(Vertwijfeld) 'Ook dat weet ik onderhand niet meer.'

In uw ogen waren de Verenigde Naties op z'n best een goed idee dat fout gelopen is. Europeanen menen dat de wereld er slechter uit zou zien zonder VN. Hoe verklaart u dat verschil in zienswijze?

'Waar het belangrijke onderwerpen betreft functioneren de Verenigde Naties niet. Dat geldt al jaren. Tijdens de Koude Oorlog was de VN-organisatie irrelevant of werd ze door de communisten in hun voordeel misbruikt. Het is een uitgesproken voorbeeld van een organisatie die diplomatie ziet als einddoel in plaats van een mechanisme om iets te bereiken.'

Een goed voorbeeld: Europa en de Verenigde Staten waren het aanvankelijk eens over de aanpak van de mensenrechtencommissie van de VN. (*Glimlacht*) Landen die sancties ondervonden voor het schenden van mensenrechten of het steunen van terrorisme zouden geen lid van de nieuw op te richten mensenrechtenraad worden. Het aantal leden zou daardoor van 53 tot 27 teruggebracht worden. Het werden er 47. Nauwelijks enige verandering. Mijn ogen gingen open toen de Europese Unie aangaf dat het een absoluut toelatingsverbod voor dergelijke verderfelijke landen niet langer kon steunen.'

Wat gaf de Europese Unie als reden?

'Men wilde een succes presenteren. Diplomatiek succes wordt vaak gedefinieerd als een deal, een resolutie, een duidelijke uitkomst. Het motto bij de Verenigde Naties was: wij falen nooit in New York! Er is altijd een succes, het ene na het andere. Onze conclusie was dat wij fundamenteel gefaald hadden. Het was in mijn ogen beter de falende mensenrechtencommissie in stand te houden, om dat zichtbaar te maken, en later nogmaals een rigoureuze hervorming te proberen, dan hiermee akkoord te gaan. Maar Europa wees dat af. Als jij nu, een jaar later, een Europese diplomaat kunt vinden die beweert dat de mensenrechtenraad een verbetering is, dan ontmoet ik die persoon graag. Er werd een overwinning gepresenteerd, maar een jaar later is overduidelijk dat de Verenigde Staten gelijk hadden.'

Er zijn weinig tranen gelaten over uw terugtreding als VN-ambassadeur. Werd het ooit persoonlijk?

John Bolton: 'Mocht dat ooit een rol gespeeld hebben in de overwegingen van de aanwezige diplomaten, dan zouden de betreffende landen hen meteen moeten terugroepen.'

Hoe succesvol was u als ambassadeur bij de Verenigde Naties? Met uw norse houding schrikte u zelfs bondgenoten af, zeggen uw critici.

'Het management van de VN-organisatie heeft tijdens mijn zestien maanden geen substantiële verandering ondergaan. Ik beschouw

dat niet als falen. Hierin verschil ik van andere diplomaten. Ik heb de tekortkomingen van dit instituut in de schijnwerpers gezet. Als anderen die gebreken niet wensen aan te pakken, dan is dat hun probleem en het probleem van de VN. Het idee dat er altijd een succes gepresenteerd moet worden is een gebrekkige kijk op diplomatie. Ik denk vaak terug aan de bijeenkomsten van de Veiligheidsraad over de crises in het Midden-Oosten. De ambassadeurs zeiden altijd (*verlaagt zijn stem spottend*): "De Veiligheidsraad moet een verklaring naar buiten brengen." Waarom? vroeg ik steeds. Wat maakt dat werkelijk uit? Maar voor hen was dat belangrijk. In mijn visie moet de Veiligheidsraad invloed hebben op wereldgebeurtenissen en zich niet het hoofd breken over verklaringen. Als de Verenigde Naties zich zouden beperken tot resoluties met werkelijke consequenties, dan zouden ze tien procent van de huidige werklast hebben.'

Was de benoeming van John Bolton als VN-ambassadeur een gecalculeerde uitdrukking van minachting voor dit instituut?

'Dat is volslagen idioot. Wat mijn tegenstanders weigeren te begrijpen is dat ik in New York bevelen opvolgde. Mijn optreden was geen reflectie van mijn persoonlijke opvattingen. Het was doodgewoon het beleid van de Amerikaanse regering die een andere kijk had op het functioneren van de VN. Dat is niet automatisch een teken van minachting.'

U bent een onverbloemd criticus van de Amerikaanse toenadering tot Noord-Korea. Inspecteurs arriveerden onlangs weer op Noord-Koreaanse bodem. U omschreef dat als een 'poppenkast'. Wat is het probleem?

John Bolton: 'De Noord-Koreanen rekenen alleen maar tijd. (*Lacht minachtend*) Zij geven nooit vrijwillig hun atoomwapenprogramma op. Ze zullen praten over opdoeken en ze zullen zich daar zelfs toe verplichten, want dat hebben ze zo vaak gedaan. Maar uiteindelijk geven ze nooit iets op. Pjongjang probeert zich uit de hoek te bevrijden waar ze met hun raketlancerings en nucleaire test in terechtgekomen zijn. Daar zijn ze erg succesvol in gebleken. De Verenigde Staten voelden zich zelfs gedwongen de beruchte geblokkeerde 25 miljoen dollar bij de Banco Delta Asia in Macau vrij te geven. Let wel, een bank die wij verdenken van witwaspraktijken.'

25 miljoen. Zelfs voor Noord-Korea is dat toch wisselgeld?

'Noord-Korea heeft buitenlandse valuta nodig om op de wereldmarkt in te kopen. Met 25 miljoen dollar koop je een boel cognac. Het grote verhaal gaat over toegang tot internationale financiële markten. Doordat de Banco Delta Asia op de zwarte lijst werd gezet waren de Noord-Koreanen doodsbang dat deze toegang werd afgesneden. Washing-

'Een nucleair bewapend Iran is geen militaire bedreiging, het is een terroristische bedreiging'

ton had een manier gevonden om het mes op hun keel te zetten. Dat mes is nu weer opgeborgen. Zodra je een totalitair regime als dat van Kim Jong-Il ruimte geeft om te ademen, gebruikt het dat om zijn macht te herstellen. Zodra het enige oogmerk een akkoord is, goed of slecht, zal het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken steeds nieuwe aanpassingen aan gemaakte afspraken accepteren. Om zo het akkoord veilig te stellen. Keer op keer onderhandelt Noord-Korea agressief, tekent een overeenkomst en begint vervolgens te heronderhandelen. (*Verheft zijn stem*) De verantwoordelijkheid lag bij Pjongjang om de Yongbyon-reactor stil te leggen en te ontmantelen. Daar zijn ze nauwelijks mee begonnen! Ondertussen hebben wij het geblokkeerde geld bij de Banco Delta Asia vrijgemaakt. Witgewassen dollars! Besmet geld dat via het ministerie van Financiën is teruggesluisd zodat Pjongjang het akkoord niet verscheurt. Kim Jong-Il heeft ons precies zo voorgeprogrammeerd als hij wenst. Chris Hill reist af naar Pjongjang terwijl Condoleezza Rice altijd riep dat zo'n bezoek was uitgesloten. Hoe denk je dat de Noord-Koreanen dat interpreteren? Zij denken dat ze de zweep in handen hebben, en ik persoonlijk denk dat ook.'

Waarom heeft Condoleezza Rice de koers 180 graden gedraaid?

'De regering-Bush is eigenlijk al voorbij. Het beleid is overgenomen door een toezichthoudende regering bestaande uit bureaucraten, technocraten, academici en de oppositie in het Congres. Dat is wat er gebeurd is. Met Iran is het al niet veel anders. Diplomatiek overleg is een doel geworden, geen middel.'

'Colin Powell wees er tijdens zijn ministerjaren al op dat Iran werkt aan nucleaire intercontinentale raketten', vervolgt Bolton. 'Het land heeft een van 's werelds meest agressieve raketprogramma's. Gaan ze die raketten gebruiken om cement de lucht in te schieten? Ik denk het niet. Niemand hoeft onze inlichtingendienst te vertrouwen. De meeste informatie over Irans nucleaire ambities is vrijgegeven door het Internationaal Atoomenergie Agentschap. Zolang je ervan overtuigd bent dat Iran geen bedreiging vormt is diplomatiek overleg een redelijk antwoord op de huidige problemen. Het enige wat ik erover zeg is dat

Iran een stuk dichterbij Europa ligt dan bij de Verenigde Staten.'

Waarom kan een nucleair bewapend Iran niet op een traditionele manier beheerst worden?

'Dat is het verouderde gedachtegoed van de Koude Oorlog. Een theocratische autoritaire regering die dood en verderf beschouwt als iets wat haar religie ten goede komt wordt niet afgeschrikt door de dreiging van nucleaire vergelding. De Koude Oorlog-redenering gaat hier niet op. Dat geldt ook voor Noord-Korea. Voor harde valuta is dat land bereid alles te verkopen. Als al-Qaeda met genoeg dollars op de proppen komt, zal Pjongjang niet aarzelen ze een atoombom te verkopen. Die dreiging lonkt ook in Pakistan. Mocht de regering van president Musharraf ooit vallen, dan kan de controle over het nucleaire arsenaal in handen vallen van fundamentalistische militaire officieren die bereid zijn met al-Qaeda in zee te gaan.'

Denk nu eens aan een nucleair bewapend Iran. Dat is geen militaire bedreiging. Dat is een terroristische bedreiging. Het idee is absurd dat we Iran kunnen beteugelen als we tegelijkertijd toestaan dat Teheran zelf mag beslissen wanneer en waar het kernwapens zal inzetten. Ik vond het leven onder dreiging van wederzijdse vernietiging tijdens de Koude Oorlog niet echt prettig. Ik raad het niet nogmaals aan. Ik wens niet gegijzeld te worden door Ahmadinejad, noch door Kim Jong-Il.'

Europa prefereert Pjongjang en Teheran met sancties op andere gedachten te brengen. Tegelijkertijd heeft bijvoorbeeld Nederland zijn handel met Iran sinds 2003 zien verdubbelen en biedt de overheid jaarlijks honderden miljoenen euro's aan exportkredieten.

John Bolton: 'Jullie willen sancties zonder te betalen. In de Verenigde Staten zijn wij jaren geleden tot de conclusie gekomen dat het handelsverlies met Iran in het niet valt vergeleken met de lange-termijnvoordelen van het voorkomen van nucleaire proliferatie. Zolang je niet bereid bent de handel met Iran stop te zetten zijn sancties gedoemd te mislukken. Europa lijkt Condoleezza Rice echter overtuigd te hebben in dit debat. Als dat niet verandert zal Iran spoedig nucleaire wapens bemachtigen.'

Zijn er grenzen aan Amerika's militaire macht om dit conflict te beslechten?

'De vraag is altijd: militaire actie tegenover wat? Ik beschouw een militaire oplossing voor Irans atoomwapenprogramma als allerlaatste optie. Maar als alle wegen zijn uitgeput en de vraag overblijft of we een nucleair bewapend Iran tolereren of dat we dat met militaire middelen voorkomen, dan ben ik in dat uiterste geval voor het gebruik van geweld.'

Hoe denkt deze regering daarover?

'Ik heb geen flauw idee meer.'